

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 32, BR. 5, 129–160, ZAGREB, LIPANJ 1985.

VELJKO GORTAN

U nas najugledniji istraživač hrvatskoga latinizma, visoko po tomu cijenjen i u svjetskoj znanosti, ostat će akademik Veljko Gortan trajno nazočan u hrvatskoj filologiji ne samo po svojim studijama iz područja hrvatske latinističke književnosti nego i posebice po kritičkim izdanjima pisaca, priredjenima upravo uzornom akribijom i inventivnošću emendacija. Spomenimo samo najvažnije: Ignjata Đurđevića (*Poetici lusus varii*, 1956), Šižgorića (*Elegiae et carmina*, 1966, i *De situ Illyriae et civitate Sibenici*, 1981), brojne tekstove u *Hrvatskim latinistima I–II* (1969–1970). Kruna je Gortanove tekstološko-kritičke metode izdanje Marulićeva epa *Davidias* (Gort. I. izd., u sveukupnosti III., JAZU, Zagreb, 1974, II. izd., Split, 1984).

Veljko Gortan rodio se u Preku kod Zadra 4. svibnja 1907. Nakon mature na Klasičnoj gimnaziji u Splitu (1925) i diplome klasične filologije u Zagrebu (profesorskog ispita 1930) bio je profesorom latinskog i grčkog jezika na Klasičnoj gimnaziji u Splitu (1931–1934) i na Prvoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu (1934–1945). Doktorirao je 1936. radnjom o pjesniku Marcijalu i, uz rad na školi, honorarno na Filozofskom fakultetu vodio latinski i grčki proseminar. Potpuno se posvetio sveučilišnoj karijeri 1945. te je otada sve do umirovljenja 1977. proveo kao profesor latinskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. God. 1959. postao je dopisnim i 1965. redovnim članom JAZU, 1972–1978. bio joj je potpredsjednik, a od 1961. do smrti 23. ožujka 1985. članom njezina Predsjedništva. Ne treba isticati, u kolikim je našim i međunarodnim znanstvenim i stručnim društvima pripadao, ni nabrajati obilan urednički rad u časopisima i drugim edicijama, Akademijinim i ostalim.

Zajedno s profesorima Jonkeom, Škrebom i Torbarinom bio je V. Gortan osnivač Hrvatskoga filološkog društva 1950, sudjelujući i vrlo često i uvijek predano u njegovim

upravnim odborima i stručnoj djelatnosti. Značajan je obol dao i u radu Sekcije za pravopis, kad je 1952–1954. pripremala Hrvatski pravopis. Od 1982. član je savjeta časopisa Jezik. A već od prvoga godišta bio mu je suradnikom, osvjetlivi nekoliko relevantnih problema. Evo mu redom tema članaka: pisanje grčkih vlastitih imena s intervokalnim s (I), o pohrvaćenim pridjevima latinskog i grčkog podrijetla u medicinskoj terminologiji (III), o tvorbi pridjeva od imenica na -ija (III), o mjestu enklitike u nezavisnoj rečenici (V), briga za pravilan književni jezik (V).

Brižno je prof. Gortan njegovao svoj hrvatski izraz. Pripadao je onom naraštaju hrvatskih filologa neslavista kojima je znanje materinskog jezika i visoka odgovornost prema njemu bila i u gimnazijskom i u fakultetskom školovanju ucijepljena u srce, ne smetajući nego upravo oplodujuću njihovu nekroatističku stručnu naobrazbu i daljnji znanstveni rad. Dokazom su te izričite Gortanove pozornosti prema hrvatskom jeziku i svi njegovi članci, i svi njegovi prijevodi (od hrvatskih latinista navodim Pribojevića, Krčelića, nekoliko stotina stranica u Hrvatskim latinistima, Šižgoričev spis O smještaju Ilirije i o gradu Šibeniku), pa i cjelokupan njegov udio – sasvim prepoznatljiv – u latinskim školskim udžbenicima, što ih je u brojnim izdanjima objavio zajedno s O. Gorskim i P. Paušem (Elementa Latina, Lingua Latina I–II, Latinska gramatika). Posvuda dakle birana težnja za pročišćenim i pravilnim izrazom hrvatskim, za preciznim smislom i primjerenim ritmom rečenice.

Natuknuti mi barem valja iz pokojnikova leksikografskog rada, koji djelomice svakako zadire u područje hrvatskoga jezika: priređivanje novih izdanja Žepićeva Latinsko-hrvatskosrpskog rječnika, poticaj za objavljivanje pretiska Divkovićeve Latinsko-hrvatskog rječnika i, ne na posljednjem mjestu, golem i dragocjen rad u užoj redakciji našega srednjovjekovnog rječnika (Lexicon Latinitatis mediae aevi Iugoslaviae, I–II, Zagreb 1973–1978), u kojemu su, kako je znano, navedene i protumačene i sve hrvatske riječi, koje su se u latinskoj grafiji nalazile u ekscerpiranim tekstovima.

Prof. Gortan bio je filolog širokih obzora i istančane kulture. Izvršno je vladao nekoliko europskim jezicima, a posebno poznavao i volio talijansku i francusku kulturu. Iznad svega bio je klasični filolog, po sveučilišnoj i radnoj specijalnosti latinist. Ali klasičnoj filologiji kao cjelini ostao je do kraja vjeran: i po tomu što je uvijek isticao da je antika kao ukupnost povijesnog i kulturnog fenomena neponovljiva i najznačajnija za suvremenu Europu, i po tomu što je dio svoga prevoditeljskog rada posvećivao grčkim piscima, nerijetko najznatnijima (Platon, predsokratovci).

Hrvatski latinizam, kojemu je Gortan posvetio kudikamo najveći dio svoga rada, pripada u područje latinske filologije. Ali on tvori i važnu sastavnicu hrvatske književnosti, posebice hrvatske kulture kao cjelovita organizma. Pogotovu su tijesno vezani s tijekom hrvatske književnosti oni pisci latinisti koji su stvarali u dva izraza, latinskom i hrvatskom. Takvi su i Đurđević i Marulić i Ferić, a njima se Gortan i najviše bavio.

Posljednji je plod njegova pera članak, u kojemu brani (sasvim opravdano, da odmah kažem svoj sud!) oblik ekonim mjesto oikonim. Uredništvo Jezika bilo ga je namislilo objaviti upravo u ovom broju, koji imamo u rukama, i ne sluteći da će u istom broju morati naći mjesto i za nekrolog autoru Veljku Gortanu, suradniku časopisa i velikom pregaocu na njivi hrvatske filologije.